

35 LAT ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW

Wystawa dokumentalna — zasady udostępniania

35 lat Zjednoczenia Łemków jest wystawą dokumentalną Zjednoczenia Łemków, w nawiązaniu do obchodów 35-lecia organizacji, zrealizowaną ze środków własnych Zjednoczenia oraz dofinansowaną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Województwo Małopolskie.

Wystawa po raz pierwszy była prezentowana w Galerii plenerowej podczas 43. Łemkowskiej Watry w Zdyni, w dniach 18–20 lipca 2025 roku.

Kurator wystawy: Bogdan Huk

Opracowanie treści: Bogdan Huk

Opracowanie graficzne: Maria Ptak

Źródła fotografii, dokumentów: archiwa ZŁ, archiwa prywatne

Dane techniczne wystawy

- Na wystawę składa się 7 plansz prezentujących 4 panele tematyczne
- Rozmiar każdej planszy wynosi: 100 x 120 cm
- Plansze są ponumerowane na odwrocie, wg kolejności eksponowanych treści
- Plansze są wykonane z płyty PCV o grubości 4 mm, z otworami do montażu, wyciętymi w narożnikach. Otwory posiadają średnicę 8 mm

Warunki wypożyczenia wystawy

Wystawa jest udostępniana bezpłatnie, jednak strona zainteresowana wypożyczeniem pokrywa koszty transportu lub przesyłki, oraz koszt ewentualnych uszkodzeń (w razie poważnych zniszczeń – będzie to koszt nowego wydruku).

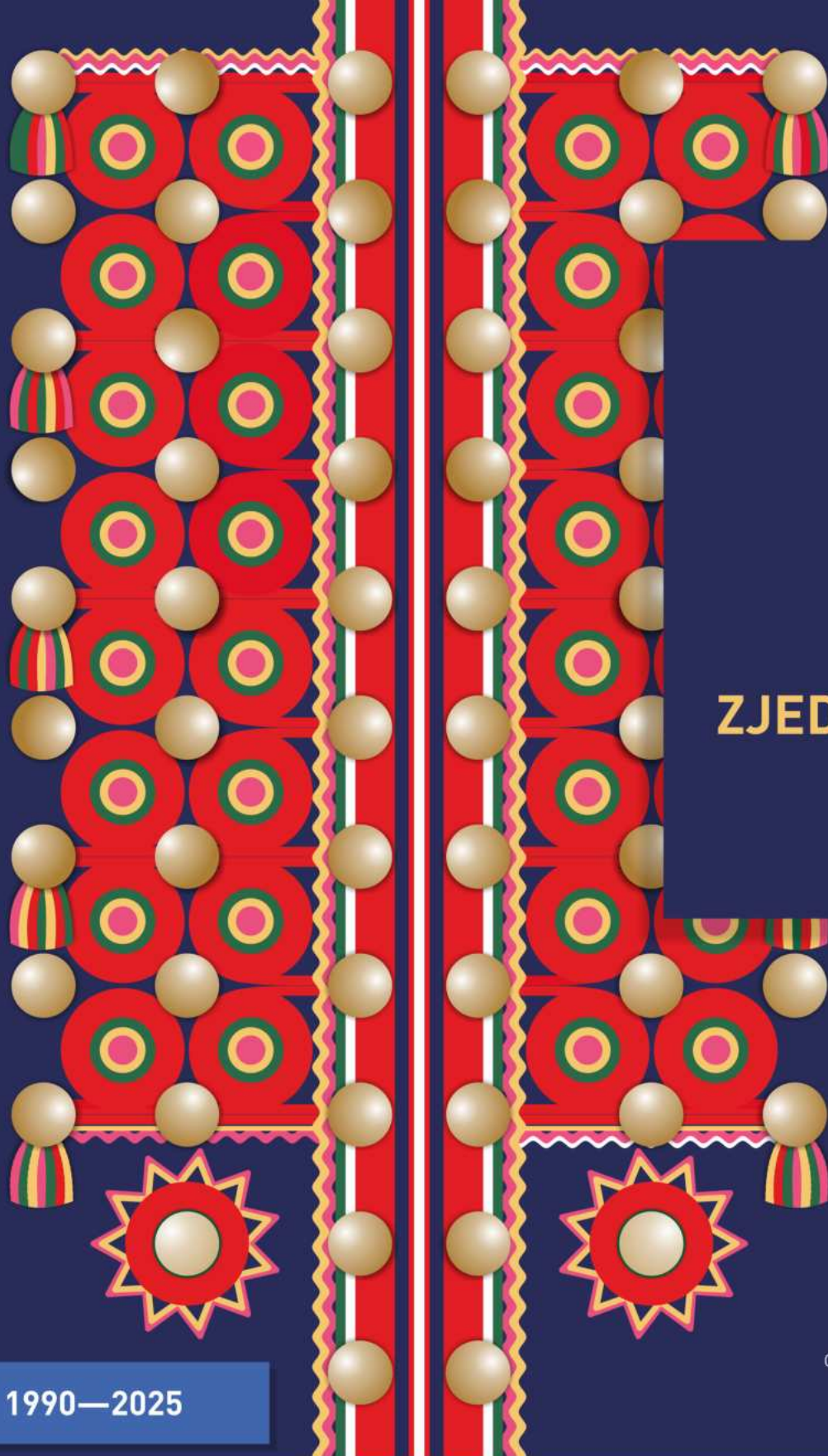
ZAPRASZAMY DO WSPÓŁPRACY!

SPIS PLANSZ WYSTAWY

NR	TYTUŁ PANELU	
1	35 LAT ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW	
2–3	I	Przewodniczący ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW
4	II	Odezwa XII Zjazdu ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW
5–6	III	Latopis ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW
7	IV	Kijowskie dziedzictwo Łemkowszczyzny, czyli wczoraj i dziś ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW (1990-2025)

WIZUALIZACJA

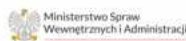
1990—2025

35 LAT ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW

Kurator wystawy Bogdan Huk
Opracowanie treści Bogdan Huk
Opracowanie graficzne Maria Ptak
Źródła fotografii, dokumentów archiwa ŻŁ, archiwa prywatne

DOTACJA CEŁOWA W RAMACH DZIAŁALNOŚCI NA RZECZ MNIEJSZOŚCI
NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ JĘZYKA REGIONALNEGO

Ministerstwo Spraw
Wewnętrznych i Administracji

DOFINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
POCHODZĄCYCH Z FUNDUSZY PROMOCJI KULTURY – PAŃSTWOWEGO FUNDUSZU CEŁOWEGO

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

PROJEKT ZREALIZOWANO PRZY WSPARCIU FINANSOWYM
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Przewodniczący ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW

1990—1991

Teodor Gocz (1929—2018)

Urodzony w Zyndranowej; syn pochodzących z tej wsi Mykoły i Anny Macek; wyznanie prawosławne. W latach 1942–1944 uczęszczał do 7-klasowej szkoły ukraińskiej w Dukli. W 1947 r. w czasie akcji „Wisła” bezpodstawnie skazany na 8 lat pozbawienia wolności; z więzienia wyszedł w 1951 r. W 1954 r. wrócił do wsi rodzinnej. W 1956 r. zaczął działalność w Ukraińskim Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym trwającą nieprzerwanie przez wiele lat. Dwa lata później bez wskazywania realnych przewinień skazany na 2,5 roku więzienia. W 1968 r. utworzył w Zyndranowej Izbę Pamięci Kultury Łemkowskiej (dzisiejsze Muzeum Kultury Łemkowskiej). Stał na czele powstałego w 1995 r.

Towarzystwa na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej. W 1990 r. współzałożyciel i pierwszy przewodniczący Zjednoczenia Łemków. Animator wielu działań na rzecz Łemków, m.in. święta kultury „Od Rusał do Jana” (1992), solista zespołu „Łemkowyna”, jeden z inicjatorów budowy cerkwi prawosławnej w Zyndranowej (1982–1985), współtwórca kwartalnika „Zahoroda” (1994–2004), inicjator Łemkowskiej Jesieni Poetyckiej (1993). Publikował w tygodniku „Nasze Słowo”. Wydał wspomnienia *Żytia Łemka* (1999), współautor książki *Łemki w borbi za swoju i ne swoju swobodu* (2005). Spoczywa na cmentarzu w Zyndranowej.

Wacław Szlanta (1950)

Urodzony w Międzyrzeczu Wielkopolskim; syn Jana i Anastazji Szlanta z Łosia; grekokatolik. W 1956 r. wrócił do Łosia z rodzicami, którzy w 1947 r. zostali zesłani do woj. poznańskiego. Studiował na Wydziale Mechanicznym Technologicznym Politechniki Śląskiej w Gliwicach (1971–1976), uzyskując tytuł magistra inżyniera mechanika. Dwukrotnie (1976, 1979) ukończył studia podyplomowe na Politechnice Śląskiej oraz na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (2004). Pracę zawodo-

wą rozpoczął w 1976 r. w Zakładach Sprzętu Motoryzacyjnego POLMO w Gorlicach, 26 lat pracował jako nauczyciel w Zespole Szkół Zawodowych w Bieczu. Członek Zjednoczenia Łemków w kole w Łosiu. Przewodniczący ZŁ w latach 1991–1994 i 1994–1997. Inicjator utworzenia muzealnej Zagrody Maziarzkiej w Łosiu oraz realizacji filmu *Oj, pojechał maziarz w świat*. Członek Zarządu Światowej Federacji Łemków (1993–1997). Mieszka w Gorlicach.

1991—1997

1997—2000

Aleksander Maślej (1957)

Urodzony w Obornikach Śląskich; syn Jana z Uhrynia i Jarosławy Szczambury z Jaszkowej; grekokatolik. Rodzice w 1947 r. zostali deportowani do Urazu w woj. wrocławskim. Absolwent Technikum Mechanicznego nr 1 we Wrocławiu. W 1980 r. brał udział w strajkach na VII zajezdni autobusowej we Wrocławiu. W 1982 r. wrócił na Łemkowszczyznę — do Uścia Ruskiego. W 1989 r. mąż zaufania „Solidarności” w Komitecie wyborczym Zofii Kuratowskiej w wyborach do senatu RP. Starosta Łemkowskiej Wiatry w Żdyni w 1990 roku.

Współzałożyciel Zjednoczenia Łemków, jego przewodniczący w latach 1997–2000. Prezydent Światowej Federacji Łemków (1991–1992). Publikował w czasopiśmie „Watra”, „Nasze Słowo”, „Nad Buhom i Narwoju”. Autor książek *Moja Łemkiwszczyzna. Tryptych/Moja Łemkowszczyzna. Tryptyk* (2007), *Słońce we łzach wygnanych* (2017), współautor wydań *Łemkiwske wesilla u zapysach XIX—poczatku XX stolittia* (2004), *Dwutyżnewyk „Nasz Łemka”*. Wybrana publicystyka (2004). Mieszka w Warszawie.

Stefan Hładyk (1948—2020)

Urodzony w Górecku w powiecie Strzelce Krajeńskie (dzisiejsze województwo lubuskie); syn Jana z Kunkowej oraz Marii z domu Kłapyk, wyznanie prawosławne. Jego rodzice w 1947 r. zostali deportowani do Górecka w Poznańskim. Absolwent Technikum Górniczego w Rybniku. Pracował jako sztygar w Wydziale Budowy Kopalń Przedsiębiorstwa Robót Górniczych w Rybniku (1967–1987). Od 1971 r. członek katowickiego koła Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. W 1988 r. wrócił z rodziną na Łemkowszczyznę — do

Bielanki. Współzałożyciel Zjednoczenia Łemków w 1990 r.; w latach 2000–2014 przez 4 kadencje jego przewodniczący. Wchodził do zarządu Światowej Federacji Łemków, zasiadał w Radzie Gminy Gorlice (1990–1994), Radzie Powiatu Gorlickiego (2002–2010); członek Komisji Wspólnej Mniejszości i Rządu przy MSWiA (2005–2014). Nagrodzony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2005) oraz Orderem Księcia Jarosława Mądrego (2007). Spoczywa na cmentarzu w Bielance.

2000—2014

2014—2016

Emil Hojsak (1977)

Urodzony w Gorlicach; syn Piotra pochodzącego z Re-gietowa Wyżnego i Teodory Juszcak z Małastowa; grekokatolik. Ojciec w 1947 r. deportowany do Osieka w woj. zielonogórskim, rodzina matki do Moskorzyna w woj. wrocławskim, na Łemkowszczyznę wrócili: matka w 1957 r., ojciec w latach 60. Absolwent Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierunku filologia ukraińska. Nauczyciel języka ukraińskiego z dialektem łemkowskim w szkołach powiatu gorli-

ckiego (2002–2022). Sekretarz ZŁ (2003–2014), przewodniczący ZŁ (2014–2016). Wieloletni redaktor „Watry” — organu prasowego ZŁ. Współorganizator ponad dwudziestu „Łemkowskich Watr” w Żdźni. Tłumacz przysięgły języka ukraińskiego, mieszka w Gorlicach, gdzie prowadzi z żoną dziecięco-młodzieżowy zespół folklorystyczny „Łemkowski Pierścionek” działający przy Zjednoczeniu Łemków.

Stefan Kłapyk (1958)

Urodzony w Łosiu; syn Stefana i Elżbiety Hładyk pochodzących z Kunkowej; grekokatolik. Rodzice w 1947 r. deportowani zostali do Górecka w woj. poznańskim, na Łemkowszczyznę wrócili w 1956 r. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, z wykształcenia politolog. Kilka lat prowadził własną działalność gospodarczą. Współzałożyciel Komitetu Łemkowskiego w 1989 r. Zawodowo związany z Gminą Ropa, przewodniczący Rady Gminy (1993–1997), sekretarz gminy

(1995–1999), dyrektor Centrum Usług Oświatowych w Ropie (2004–2024). Pełnomocnik starosty gorlickiego ds. mniejszości narodowych (2003–2004). Członek Zjednoczenia Łemków od 1990 r., przewodniczący w latach 2016–2020. W ramach Zjednoczenia Łemków najwięcej uwagi poświęcał zwrotowi lasów łemkowskich. Członek zarządu Światowej Federacji Łemków (2008–2022). Mieszka w Łosiu.

2016—2020

od 2020

Grzegorz Trochanowski (1974)

Urodzony w Szprotawie; syn Jana z Brunar Niżnych i Olgi Kaniuk pochodzącej z Wawrzki; grekokatolik. Jego ojciec w 1947 r. został deportowany do Skoków w pobliżu Międzyrzecza, a matka do Dzieńmierowic koło Szprotawy. Absolwent Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej we Wrocławiu oraz Wydziału Radia i Telewizji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wykładowca Uniwersytetu Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie.

Obecny zawód: producent telewizyjny i kierownik produkcji telewizyjnej. Jako członek Zjednoczenia Łemków — kontynuując zaangażowanie ojca — od 1994 r. bierze udział w działalności społecznej na rzecz Łemków. Współautor m.in. projektu *Łemkowie to my* realizowanego w latach 2022–2023. Po raz pierwszy wybrany na przewodniczącego Zjednoczenia Łemków w 2020 r., następnie w 2022 oraz 2025 r. Mieszka w Krakowie.

Odezwa XII Zjazdu ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW

**Zachowaliśmy wierność Wam, Łemkowie i Tobie, Ukraino —
stwierdzamy dziś My, Uczestnicy XII Zjazdu Zjednoczenia Łemków.**

1

Cóż po 35-leciu?

W 1990 r. nasza organizacja po raz pierwszy wystąpiła jako rzecznik praw ukraińskiej społeczności Łemków w Rzeczypospolitej Polskiej. Naszym głównym zadaniem było przetrwać, aby skutecznie i systematycznie działać na rzecz naszej społeczności w demokratycznym państwie. Stwierdzamy zatem, że wytrwaliśmy, nie ulegając koniunkturze i konsumpcji. Nie zmieniliśmy postrzegania naszego świata, naszych wartości, nie manipulowaliśmy Łemkami i Łemkowszczyzną. Stało się tak, bo szanowaliśmy i szanujemy kanony cywilizacji europejskiej w sferze antropologicznej, aksjologicznej, prawnej i politycznej.

2

Na Łemkowszczyźnie

Z perspektywy 35-lecia działalności Zjednoczenia Łemków stwierdzamy, że nasza dzisiejsza Łemkowszczyzna nie wróci do stanu sprzed akcji „Wisła”. Zrobiliśmy wszystko, co w naszej mocy, aby zapewnić sobie przyszłość poprzez dziedziczenie przeszłości. Chroniliśmy tożsamość, język, dziedzictwo kulturowe, łączyliśmy ludzi, scalaliśmy nasz świat. Jesteśmy na Łemkowszczyźnie takiej, jaka jest. Nie mamy i nie chcemy wyboru innej Ojczyzny.

3

Wierni Przodkom

Jesteśmy wdzięczni Przodkom za nasze miejsce na Ziemi — Łemkowszczyznę. Nie zamieniliśmy go na wygnańcze Ziemie Zachodnie. Dziękujemy wszystkim, którzy wrócili z wygnania, ale i tym, którzy zostali w symbolicznym Wrocławiu, zdając sobie sprawę, że nie tam jest ich Ojczyzna. Kłaniamy się Galom, Goczom, Dońskim, Szafranom, Kowalskim, Hładykom, Szostom, Dziambom, Czuchtom, Trochanowski, Krynickim... Bez nich napisanie tych słów byłoby niemożliwe.

4

Od bumerów do zoomerów...

Dostrzegamy naturalne przemijanie pokoleń. Po-akcyjni bumerzy przekazują łemkowskie sprawy millenialsom i zoomerom. Wierzymy jednak, że Łemkowszczyzna nie ulegnie zupełnej cyfryzacji w rozumieniu funkcjonowania już tylko w świecie cyfrowym. Nasz wspólny kraj chcemy przekazać Wam, kochani, z pokoleń X, Y, Z, jako rzeczywistość, w której będziecie budować-mieszkać-pracować-mysleć-czuć. Twarde dyski są dobre, ale uważamy Was za zdolnych do pamiętania, przenoszenia pamięci w czasie rzeczywistym. Na „Watrę” przyjeżdżajcie nie po to, aby klikać, a odnajdywać siebie w relacji ze śpiewającymi Pieśń Łemków.

My, Uczestnicy XII Zjazdu Zjednoczenia Łemków, jesteśmy pełni nadziei,
że zwycięstwo Ukrainy w wojnie z Rosją przyniesie Łemkowszczyźnie odrodzenie.
Polityczny i kulturowy sojusz polsko-ukraiński to także nasz cel strategiczny.
W przyszłości zrobimy wszystko, aby na Łemkowszczyźnie nadać mu najpełniejszy wymiar.

Gorlice, 22.03.2025 r.

Latopis ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW

— 1990 —

- Sąd w Nowym Sączu zarejestrował Zł
- Zł członkiem Komitetu Organizacyjnego „Łemkowskiej Watry” w Żdychi (do 1991 r.)
- Inicjatywy odnośnie dwujęzycznych nazw wsi na Łemkowszczyźnie
- Odsłonięcie pomnika poety Bohdana Ihora Antonycza w Nowicy

— 1991 —

- Organizacja liczy 19 kół na Łemkowszczyźnie i kilkadziesiąt na Ziemiach Zachodnich
- Czterech gospodarzy kupuje i daruje Zł ziemię pod Łemkowską Watrę w Żdychi

— 1992 —

- Kontynuacja starań o zwrot łemkowskiej własności, w tym lasów (trwają nadal) i budynku „Ruskiej Bursy” (do 2008 r.) w Gorlicach, podjętych w 1989 r. przez Komitet Łemkowski
- Na własnym gruncie w Żdychi Zł zaczyna samodzielnie organizować „Łemkowską Watrę”
- Ukazuje się pierwszy numer kwartalnika „Watra”
- Pierwsza „Spartakiada Łemkowska” w Żdychi

— 1993 —

- Olchowiec koło Dukli: Zł współuczestniczy w organizacji Kermeszu św. Mikołaja

— 1994 —

- Starania o uzupełnienie napisu na płycie nagrobnej Epifaniasza Drowniaka, umieszczenie tablicy pamiątkowej na budynku jego muzeum oraz o pomnik Malarza w Krynicy

— 1996 —

- Wniosek do Sądu Rejonowego w Nowym Sączu o sprostowanie aktu urodzenia Nikifora Krynickiego (w 2003 r. Wydział Zamiejscowy w Muszynie Sądu Rejonowego w Nowym Sączu na podstawie zapisu w metryce narodzin wydał postanowienie, że Nikifor Krynicki i Epifaniasz Drowniak „to jedna i ta sama osoba”)

— 1997 —

- Odsłonięcie tablic upamiętniających 50. rocznicę wygnania Łemków na ziemie zachodnie i północne Polski

— 1999 —

- Początek działań w celu uratowania cmentarza nad Mostyszą we Florynce

— 2000 —

- W Gorlicach rusza cykl pt.: „Spotkania z Łemkowszczyzną”

— 2001 —

- Pierwsza edycja inicjatywy artystycznej „Łemkowskie Jeruzalem” w Gorlicach

— 2002 —

- Powstają międzyszkolne punkty nauczania języka ukraińskiego z dialektem łemkowskim

2003

- Kraków: w eterze wybrzmiewa cotygodniowa audycja Radio Kermesz
- Z inicjatywy Zł starosta gorlicki powołuje Stefana Kłapyka na pełnomocnika do spraw mniejszości narodowych
- Powstaje „Łemkowski Pierścionek” («Лемківський перстеник») — Dziecięco-Młodzieżowy Zespół Folklorystyczny działający pod egidą Zł

2005

- Stefan Hładyk zostaje członkiem Komisji Wspólnej Mniejszości i Rządu (do 2015 r.)

2007

- Ustanowienie odznaczenia „Wirnyj Predkam”
- Zł laureatem nagrody Pro Publico Bono
- Prezydent Ukrainy Wiktor Juszczenko gościem XXV Łemkowskiej Watry w Żdźni

2008

- Zł staje się właścicielem budynku w Gorlicach przy pl. Dworzysko

2009

- Powstaje muzealna Zagroda Maziarska w Łosiu. Projekt zainicjowało Zł w 2005 r.

2010

- W budynku przy pl. Dworzysko w Gorlicach rozpoczyna działalność Centrum Kultury im. B.I. Antonycza

2012

- Dalsze kroki w celu niedopuszczenia do upamiętnienia gen. Kazimierza Pułaskiego w Wysowej

2015

- Zawiadomienie do IPN o akcji „Wisła” jako zbrodni komunistycznej
- Zł partnerem Festiwalu im. Zygmunta Haupta w Gorlicach

2017

- 70. rocznica deportacyjnej akcji „Wisła”: umieszczenie tablic na kilku dworcach PKP

2018

- Odchodzi do wieczności pierwszy przewodniczący Zł — Teodor Gocz

2020

- Odchodzi do wieczności Stefan Hładyk, przewodniczący Zł 4 kadencji

2022

- Start projektu „Łemkowie to My”

2023

- W odpowiedzi na starania o zwrot lasów medialna kampania oskarżająca Łemków o „piąty rozbiór Polski”

2024

- Ukraińskie Towarzystwo Historyczne przyznaje Redakcji kwartalnika „Watra” medal „Strażnik Pamięci”

Kijowskie dziedzictwo Łemkowszczyzny, czyli wczoraj i dziś ZJEDNOCZENIA ŁEMKÓW (1990–2025)

Cywilizacja bizantyjsko-ruska z centrum w Kijowie to fundament historyczny i kulturowy Zjednoczenia Łemków. Organizacja czerpie swe wartości także z europejskich tradycji samoorganizacji społecznej, zdobywszy emancypujących się wspólnot Europy XIX w., habsburskich ustaw lat 60. XIX w. o prawach i wolnościach obywatelskich, o stowarzyszeniach i zgromadzeniach. Jest kontynuatorką ruskich rad okresu Wiosny Ludów, stowarzyszenia oświatowego „Proswita”, Sekcji Łemkowskiej UTSK, Komitetu Łemkowskiego z lat solidarnościowego przełomu w państwie polskim.

Zjednoczenie Łemków to dzieło ludzi urodzonych na Łemkowszczyźnie przed akcją „Wisła”, ich dzieci i wnuków. Powstało po to, aby znaleźć miejsce dla dawnej i nowej Łemkowszczyzny w Rzeczypospolitej Polskiej. Jego misja to ochrona symbolicznej i materialnej przestrzeni zniszczonej po 1944 r., od kiedy, jak powiedział Jacek Kuroń, „Trudno być Ukraińcem na Łemkowszczyźnie”. Reprezentuje Łemków wobec władz, wpływa na władzę, monitorując sposoby jej obecności na terenie od Komańczy po Szlachtową.

Organizacja sytuuje się między sferą prywatną a państwową. Mówi „nie” fanatyzmowi, wyłączeniu, marginalizacji. Pielęgnuje dialog społeczny, wpływa na stan i formy relacji ukraińsko-polskich. Nie stroni od dyskusji narodowych, światopoglądowych, prawnych, śledzi współczesne przemiany europejskiej polityczności. Kreuje łemkowską społeczność lokalną, aby pełnoprawnie mogła czerpać ze sztuki i nauki Europy oraz świadomie uczestniczyć w uniwersum chrześcijaństwa kijowskiego.

Kijów-Własność-Rodzina — ta triada określa tożsamość Zjednoczenia Łemków, gdy na Łemkowszczyźnie utrzymuje mosty między dawną Rusią a współczesną Ukrainą, interpretuje i łączy tradycje ruskie/rusińskie w Karpatach, pielęgnuje oryginalny regionalizm łemkowski. Dbając zarazem o zrozumienie swych podstaw historyczno-kulturowych wśród Polaków i domagając się szacunku ze strony państwa, Zjednoczenie Łemków buduje łemkowskość jako podstawowy sens — niezbywalną cechę przyszłej Łemkowszczyzny.

